

підлітковому та ранньому юнацькому віці. Психологія розвитку особистості у підлітковому та ранньому юнацькому віці: навч. посіб. для вищ. навч. закл. / за заг. ред К. В. Седих. Полтава, 2018. С. 209-226.

5. Турецька Х. І. Особистісна ідентичність схильних до Інтернет-залежності осіб: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.05. Київ, 2011. 22 с

6. Чайка Г. В. Ціннісно-сміслова сфера у кризові періоди розвитку особистості. Актуальні проблеми психології. 2015. Т. 9, №. 6. С.93-101.

ПРОФІЛАКТИКА ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Харченко А. С., Гончарова Н. О., Юдіна Н. О.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
anzhelaohara@gmail.com, goncharova.poltava@gmail.com, nata.yudina17@gmail.com*

Повномасштабне вторгнення РФ на територію України спричинило докорінні зміни у способі життя населення нашої держави. Ці зміни торкнулися не лише його економічного становища, а й психологічної адаптації до життя у воєнний час, а також стосунків у межах сім'ї. З одного боку, війна розділила значну кількість українських сімей, з іншого – в сім'ях, де подружжя залишається разом, події сьогодення загострюють проблеми, які раніше замовчувалися. Тому й проблема профілактики домашнього насильства залишається доволі актуальною.

У листі Міністерства освіти і науки України «Про запобігання та протидію домашньому насильству в умовах воєнного стану в Україні» (від 30.05.2022 року) наголошується, що «будь-які потрясіння в суспільстві, особливо такі серйозні, як війна, коли багато громадян України втратили рідних та близьких людей, житло, роботу, звичний стиль життя і продовжують перебувати у стані невизначеності - сприяють збільшенню випадків домашнього насильства» [6].

Проте, у дослідженні, проведеному А.Б. Благою і А.С. Адащик [2], виявлено, що протягом 2022 року облікована кількість звернень щодо фактів домашнього насильства знизилась приблизно вдвічі від обсягів попереднього, 2021 р., здебільшого через вплив низки факторів, які пов'язані з війною.

Аналізуючи такі суперечливі дані, можна погодитися з М. Змислюю, яка зазначає, що в умовах воєнного стану чим ближча область до зони бойових дій, тим менше зафіксовано в судах справ, пов'язаних із домашнім насильством [4].

Основними ознаками насильства науковці виділяють такі: насильство – це акт поведінки у вигляді дії або бездіяльності; порушує права чи свободи

людини; умисний характер діяльності; здійснюється методом фізичного або психічного впливу; вчиняється з використанням силової переваги; потерпіла особа вважає цю поведінку жорстокою і несправедливою; здійснюється шляхом нав'язування своєї волі всупереч або поза волею потерпілого [1].

У законодавчій і науковій літературі виділяють різні форми домашнього насильства: фізичне, сексуальне, психологічне, економічне [1; 2; 3; 5; 7].

Так, фізичне насильство – це прямий або опосередкований вплив на потерпілого з метою заподіяння фізичної шкоди, страху, болю, каліцтва та інших фізичних страждань. Фізичне насильство може бути фактором іншої насильницької поведінки, наприклад погроз, залякування, маніпулювання жертвою. Фізичним насильством вважаються удари, побої, удушення, підпали, фізичне обмеження волі особи.

Сексуальне насильство – це будь-який статевий акт, спроба статевого акту, небажані коментарі або заохочення сексуального характеру, або дії, які мають на меті примусити особу до секс-торгівлі або іншим чином спробувати налаштувати особу проти її сексуальності шляхом примусу. Сексуальне насильство включає вимоги перевірки на цноту та примусове калічення жіночих статевих органів. Також сексуальне насильство має місце, коли людину словесно змушують дати згоду.

Психологічне насильство – це модель поведінки, за якої особа погрожує, залякує іншу людину. Це свідоме заподіяння душевного болю та неприйняття почуттів іншої людини; виявляється в ігноруванні, мовчанні, погрозах, переслідуванні іншої людини.

Економічне насильство – це форма насильства, коли один партнер контролює доступ іншого партнера до економічних ресурсів. Економічне насильство виявляється у відборі грошей, обмеженні покупок і угод партнера, жорсткому контролю його витрат.

На сьогодні не існує єдиної теорії, яка була б здатна всебічно пояснити різноманіття причин домашнього насильства. Так, у межах міжособистісних теорій за його причини вважають вплив алкоголю та наркотиків, окремих психологічних рис (наприклад, низької самооцінки) як прискорювачів насильства у відносинах.

Соціокультурні теорії роблять акцент на соціальних факторах (наприклад, соціальний клас, освіта, майновий стан) у виникненні насильства між партнерами. Не менш значущим виявляється і вплив соціального устрою й сімейних відносин на керування атмосферою насильства.

Соціально-психологічні теорії концентрують увагу на чинниках соціального навчання (змодельованих через досвід ролях, що засвоєні під впливом сімейного насильства).

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначається, що запобігання домашньому насильству, як система заходів,

спрямована «на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються» [7].

На нашу думку, профілактика домашнього насильства в умовах воєнного стану повинна мати комплексний характер.

Правовий аспект проблеми передбачає подальше вдосконалення норм українського законодавства. Згідно з І.О. Ієрусалимовим, О.І. Литвинчуком, В.І. Ієрусалимовим [7], необхідно зосередитися на забезпеченні додаткових гарантій захисту прав на рівність між чоловіками та жінками, вдосконалити цивільно-правові засоби захисту потерпілих від насильства.

Соціально-педагогічною роботою може бути концепція «допомоги для самопомоги», яка здатна змінити свідомість і поведінку дорослих і дітей. Вона розглядає людину як суб'єкта соціальної роботи і спрямована на формування в неї відповідальності за своє життя, свій вибір, уміння свідомо користуватися своїми правами на основі знання про них [3].

Психологічний аспект включає ширше застосування профілактичних програм, спрямованих на ознайомлення з особливостями різних видів домашнього насильства, а також із способами попередження та захисту від нього.

Таким чином, враховуючи комплексний характер заходів (правових, соціально-педагогічних і психологічних), можна суттєво вплинути на зниження рівня прояву домашнього насильства в умовах воєнного стану. Перспективами нашого дослідження є вивчення можливостей залучення закордонних організацій щодо запобігання домашнього насильства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Актуальні проблеми протидії домашньому насильству : навчальний посібник / за заг. ред. А. Б. Благої. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 208 с.
2. Блага А.Б., Адащик А.С. Динаміка домашнього насильства в умовах війни. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 1. С.355-358.
3. Запобігання насильству в сім'ї у діяльності фахівців соціальної сфери : навчально-методичний посібник / за заг. ред. Бондаровська В.М., Бордіян Я.І., Журавель Т.В., Пилипас Ю.В. К. : ТОВ Видавничий дім «КАЛИТА». 2014. 282 с.
4. Змисла М. Домашнє насильство крізь призму війни. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2022/11/29/251536/> (дата звернення: 23.04.2023).
5. Ієрусалимов І. О., Литвинчук О. І., Ієрусалимов В. І. Історично-правові аспекти протидії насильству в сім'ї. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. 2019. Вип. 2. С. 269-281.
6. Про запобігання та протидію домашньому насильству в умовах воєнного стану в Україні : Лист МОН № 1/5735-22 від 30.05.2022 р. URL: <http://ru.osvita.ua/legislation/other/86539/> (дата звернення: 23.04.2023).

7. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII : станом на 31 бер. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 23.04.2023)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ ВІЙНИ НА ВНУТРІШНІЙ СВІТ УКРАЇНЦІВ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ВИМІР

Чайкіна Н. О.

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
nataliyachaikina@gmail.com*

У ці непрості часи Україна переживає військову агресію з боку сусідньої держави, що кардинально впливає на емоційний стан населення та змінює реальність їх буття. Військова агресія є складною соціокультурною ситуацією, що здійснює свій вплив на емоційно-регулятивну сферу людей, особливо тих, хто проживає у зоні бойових дій або знаходиться на близьких до неї територіях. Така ситуація обумовлює потребу вивчення психологічних чинників впливу військового стану на внутрішній світ українців через соціокультурний вимір переживань та поведінки постраждалих. Під час війни соціокультурні фактори грають особливу роль у формуванні внутрішнього світу людей, зокрема національна ідентичність та культурні цінності дають відчуття належності до певної культури, традицій та історії. Окрім того, соціальна підтримка та взаємодія з іншими людьми є важливими для збереження психологічної стабільності внутрішнього світу особистості під час війни (наприклад, зв'язки з родиною та близькими, участь у соціальних групах, спілкування зі своїми співвітчизниками) та можуть допомогти українцям зменшити почуття страху й тривоги. Одним з ключових соціокультурних чинників, що впливає на внутрішній світ українців є культурна пам'ять. Воєнний конфлікт завжди викликає спогади про минулі травми й трагедії, зокрема, насильство, знищення, що запускає механізм формування національної ідентичності та мобілізації громади на захист своєї культури й історії. Іншим важливим соціокультурним чинником є релігія. Віра може стати джерелом сили та надії у важкі часи, допомогти українцям знайти підтримку та внутрішній ресурс у складних військових ситуаціях. На внутрішній світ українців, окрім того, впливає економічна ситуація в країні та соціальний статус людей. Війна завжди спричиняє економічну нестабільність, яка призводить до погіршення соціального статусу та зниження рівня життя людей, що викликає почуття безпорадності та невизначеності щодо свого майбутнього.